

JIŘÍ KEJŘ:
PRÁVNÍ ŽIVOT V HUSITSKÉ KUTNÉ HOŘE

Praha 1958, Nakladatelství ČSAV, 258 str. (Právněhistorická knižnice, sv. 1)

Jiří Kejř není již ani v naší knižní produkci autorem neznámým. Dvě jeho větší práce vyšlé v rámci Rozprav ČSAV v letech předchozích (nehledě k studiím jiným) podávají neklamné svědectví o jeho vědecké zralosti, o vypracovanosti jeho badatelské metody, o jeho neobyčejné pili a o vědecké akribii, s níž přistupuje k publikování větších i menších výsledků svého bádání.

Nová Kejřova kniha o právním životě Kutné Hory je složitý soubor velmi originálních studií a svým thematem i metodou je to kniha v naší právníkové a historické literatuře ojedinělá. A je ovšem tím cennější, že je přímo nabita novými poznatky.

Kejř se nám zde znovu, a ještě přesvědčivěji než v předchozích pracích, představuje jako pokrokový historik, který s dokonalou erudicí technickou, obecně historickou i právníkou spojuje vysoký stupeň ideologického uvědomění i formální dovednosti slovesně výrazové. Kutná Hora je až dosud jeho nejrozsáhlejší a také badatelsky nejzávažnější dílo. Kejř si zde zvolil cíl nesnadný a technicky, zvláště heuristicky, náročný a ideově daleko nehladký. Šlo o to — a bylo to dáno i pracovním plánem Kabinetu pro dějiny státu a práva v ČSR, jak byl zřízen ČSAV v r. 1952 — ukázať na konkrétních dokladech neznámé dosud stránky husitského revolučního hnutí, jemuž tradičně byla připisována působnost převážně negativní, bořivá a ničivá. Právě historik práva může dobře postihnout tyto opomíjené stránky hnutí, jevící se ve sféře hospodářského organisování, administrativního pořádání a v oblasti běžných »civilních« úkonů, které i v revoluci jdou dále, neboť si toho neodolatelně vyžaduje život sám, hospodářská výroba a požadavky společenského soužití. A právě Kutná Hora, jako vlastní hospodářské, průmyslové a do značné míry i finanční srdce středověkých Čech, byla přímo předurčena, aby se stala předmětem bádání, jakého se podjal Jiří Kejř.

Z hlediska speciálně právníkého je snad určitým nedostatkem, že Kejřova práce nesoustřeďuje se na jediný ryze právníkový problém, ba ani ne na přesně vymezený určitý okruh právníkových otázek, nýbrž rozbíhá se velmi široce do celkového obrazu Kutné Hory a života v ní za husitského období vůbec. Ale tento nedostatek je bohatě vyvážen užítkem, který z Kejřových studií plyne širokým tokem pro naše historické poznání vůbec a pro otázky vývoje státu a práva u nás zvláště. Možno říci, že po stránce právněhistorické je zde nové všecko; že Kejř probral do nejmenších podrobností původní a z velké části neznámý dosud archivní materiál a že z něho vytěžil beze zbytku vše.

Už heuristicky je Kejřova práce pozoruhodná. Jsou tu shromážděny veškeré dosažitelné prameny o právním životě v husitské Kutné Hoře a nad to je jich využito tak dokonale, že je leckde možno mluvit o jejich rozpítvávání. Kejř založil své vyličení kutnohorského právního života na široké basi rozptýlených a fragmentárních zpráv historických, které pečlivě a s udivující úplností shromáždil, kriticky probral i ověřil a pak analyticky i syntheticky využil tak, že obraz, který mu vznikl, znamená mimořádně důležitý přínos nejen pro právní historii, nýbrž pro celé naše dějepisectví. Kroniky, listiny, městské zápisy, sněmovní písemnosti, traktáty — to vše je zde náležitě zhodnoceno a na svém místě vhodně uplatněno.

Nejcennější kusy pramenů Kejř také vzorně otiskuje v pěti přílohách na konci knihy, takže jeho nová práce je i po pramenné stránce příspěvkem naší historické vědě.

Je jen přirozené, že při poměrném nedostatku pramenů je jednoho a téhož místa Kejřem využíváno pravidelně vícekrát, v různých kapitolách a paragrafech a s častými odkazy na jiná místa téhož Kejřova spisu.

Je téměř zbytečné říkat, že Kejř vedle toho současně zvládl dokonale i literaturu, namnoze divergující, že vše nezbytné kriticky probral a všude se naplno vyrovnal s nejasnostmi a rozpory, jak o tom svědčí bohaté poznámky nikde se nespokojující holým souhlasem či nesouhlasem. Názory v literatuře obsažené probírá Kejř vždy s náležitým odůvodněním vlastního stanoviska, jak je to zřejmé z jeho utkání s názory reakčních historiků, zvláště Kořínka a Pekaře.

Příznačným pro Kejře je jeho přísně střízlivý historickobadatelský postoj. Právě v tom je Kejřova silná stránka, což zvláště dobře prokazuje znamenitý exkurs o uhlířích dodávajících do Hory uhlí. Zvláštního vyzvednutí si zaslouží, jak pečlivě a kriticky jde Kejř po stopách badatelů předchozích, na něž ne vždy je plné spolehnutí, i když jde o tak vážené vědce, jako byl právní historik Jaromír Čelakovský. Zde zejména ukazuje se práce z polovice 20. století jako práce na vyšším stupni podnikaná ve srovnání i s nejlepšími pracemi naší buržoasní právní historie. Na nejméně dvou místech dostává se Kejř v týchž otázkách daleko nad Čelakovského.

Vznikla tu podivuhodně úplná monografie o středověkém českém městě a speciálně o právním životě v něm, dílo, jaké nemá dosud vzoru ani obdoby, leda snad — vzdáleně — chceme-li najít práci *právně* historickou, v Zychově »Prag«. Ať to již autor zamýšlel či nikoli, vyznívá nakonec práce v jistou apotheosu (lze-li se tak vyjádřit o jinak velmi střízlivé vědecké práci) Kutné Hory, což je zvláště zřejmé z § 1.

Plně se v této knize uplatnil Kejřův smysl pro právněhistorickou drobnokresbu provázený editorskou a textově kritickou akribií, a přesto vzdálený všeho hnidopíšství a nezbavený ani zdaleka schopností zobecňovat a vidět velké obrysy dějů a jejich zákonitostí.

Jasný, téměř průzračný výklad i věcí nejsložitějších svědčí zároveň o hlubokém promyšlení i o velkém nadání formulačním a pedagogickým.

Práce je logicky rozdělena na oddíly, jejichž přehlednost a srozumitelnost je dána jednak vnitřní vhodností tohoto učlenění, jednak jasností podání, jednak správným vzájemným poměrem materiálu jak z literatury, tak z pramenů i konečně z vlastních autorových úvah a závěrů.

Autor se staví bez výhrad a se zdarem na posice historického materialismu. Opět jednou se zde ukazuje v právněhistorické práci, kolik výhod pro plné využití vnitřního bohatství daného pramenného materiálu skýtá takovýto přístup k věci. Dobrým příkladem je zvláště § 22 (a také 21) Kejřovy práce, v nichž jsou uloženy důležité poučky metodologické. Kejř často používá i přímé opory klasiků marxismu, jejichž některé všeobecné úvahy a širší pozorování nacházejí v poměrech Kutné Hory 15. století zřetelnou konkretisaci. Za příklad uveďme § 29, kde se líčí vývoj měšťanského vlastnictví v Kutné Hoře.

Je dáno povšechnou povahou thematic, že autor musil zaujmout stanovisko ne pouze k historii (resp. k vývoji) *práva* všech oborů, nýbrž především i k poměrům hospodářským, zvláště měnovým, ke stavu a vývoji výrobních sil (zejména v hornické technice), k otázkám obecně politickým, populačním, k metodickým problémům souvisícím s využitím specifických pramenů atd. Tato složitost úkolů a metod je dobře zřejmá zvláště v § 14 pojednávajícím o cenách nemovitostí v Kutné Hoře

v letech revolučního husitského hnutí. Tento § představuje pokus o historickou statistiku a jeho výsledky sám autor oceňuje zdrženlivě, zřejmě u vědomí, že jde o výsledky v podstatě jen dílčí, které bude třeba doplnit a ověřit podobnými studii o městech jiných. Také všechny tzv. pomocné vědy historické jsou stále brány autorem v úvahu a jejich zkušenosti a výsledky jsou u něho pečlivě využívány.

Dobrou ukázkou nejtěsnějšího spojení práce právníké a historické je kapitola o uhlířích a jejich právech, v níž Kejř dospívá k samostatným a cenným poznatkům čistě historickým (datum bitvy u Ledče pod Melechovem).

Z hlediska speciálně právněhistorického jsou těžištěm práce §§ 22 a další. Za pravdu dáme autorovi, že podnikl práci sice nezbytnou, avšak málo vděčnou, neboť jen s krajní pílí, pozorností a důvtipem mohlo se mu podařit to, co zde posléze povstalo, totiž systematický, byť i mosaikový obraz právního života důležitého průmyslového a obchodního městského centra, které v dané době dostalo se do rukou husitských revolučních vojsk. V těchto čistě právnických partiích plně se teprve uplatní a vystoupí do popředí právníké aspekty a kvality Kejřovy práce, sice už i jinde zřejmé, ale přece v ostatních úsecích knihy ustupující do pozadí. Kejř se zde ujal úkolu, jaký žádný historik neprávnik by podniknouti nemohl a lze říci, že se své úlohy zhostil velmi dobře. K jasnosti myšlenek, přesnosti formulací a logičností podání přistupuje zde také ještě jemné rozlišování, vlastní jen právníké práci, které je v této Kejřově monografii všestranně uplatněno.

Přístup k vlastnímu těžišti knihy upravil si Kejř tím, že napřed vyličil Kutnou Horu a její politické postavení v době před rokem 1421, kdy katolická Kutná Hora byla vlastním střediskem boje proti husitskému revolučnímu hnutí a kdy její příkře protirevoluční vedení rozpoutalo řadu stále ostřejších teroristických akcí proti všemu, co bylo spojeno s revolucí. Kejřova expozice je výstižná. I ona přináší leccos nového, avšak hlavní její význam je v kontrole a revisi údajů dosavadních, v jejich doplnění a zdokonalení. Z dosavadní literatury je kniha Kořínkova odhalována jako spis velmi reakční.

Po zásluze věnuje autor (hlavně v § 8, ale i dále) zvláštní pozornost husitským — přesněji táborským — metodám znovuosídlování Kutné Hory po jejím téměř úplném zničení požárem v r. 1424. Byla tu na místě zvláště důležitém úspěšně aplikována »praxe vžitá již od počátku revoluce v husitských městech, totiž přidělování domů i jiných nemovitostí, uprázdněných útekem dřívějšího obyvatelstva, husitským bojovníkům i řemeslníkům a dokonce i chudíně, která by jinak nikdy neměla naděje domoci se vlastních nemovitostí.« A tím právě dostává se autor k jádru práce, kterým jest rozbor nové, husitské už městské knihy, tehdy založené pro záznamy a právní zajištění zcizovacích aktů tohoto druhu.

V této době je Kutná Hora městem, které podléhá přímo velení polních vojsk táborských a sirotčích. Autor mluví o »táborsko-sirotčím kondominiu« nad Horou. Je to revoluční situace, neboť polní vojska vystřídala zde jak původní dominium českého krále, tak pozdější — za revoluce už — dominium Prahy. Jsou to hejtmané polních vojsk, kdo pravomoc nad Kutnou Horou vykonávají jako vlastní městská vrchnost, »udělují Hoře privilegia, dosazují městskou radu, ze své moci udílejí nemovitosti různým osobám, jmenují mincmistry a vykonávají nejrůznější pravomoci, které jinak příslušejí proti královskému městu jen panovníkovi«.

Je přirozené, že ani zdaleka nemáme zde obraz chiliastického snad vrcholu vlastního revolučního hnutí, jak formy toho vidíme v prvotním Táboře. Vidíme zde naopak revoluční hnutí v jeho opadávající vlně, a to tím více, že v Kutné Hoře nešlo o město, kde by se bylo revoluční hnutí mohlo samo spontánně rozvinout,

nýbrž o město, které husity — i když za sympatií části obyvatelstva — bylo dobyto a stalo se jaksí objektem mocenské expanse hnutí.

Obnova Kutné Hory za společné revoluční vlády táborsko-sírotčí dává Kejřovi příležitost, aby psal i o důležitých sněmovních jednáních, která se v Hoře tenkrát konala, zvláště v roce 1431, kdy zde byla zvolena 12členná husitská zemská vláda, a v r. 1432, kdy se jednalo o obeslání basilejského koncilu husitským poselstvem. Věci dosud neznámé nacházíme např. v § 20. Vedle samého základního pojmu svrchovaného táborsko-sírotčího kondominia nad Kutnou Horou je to zde zvláště zjištění jakéhosi revolučního husitského zmocněnce pro Kutnou Horu v osobě Václava Libáka z Vrbčan, dále zjištění odchylné povahy dvou současných husitských mincmistrů v této době a konečně otázka kalicha v kutnohorském městském znaku. Stejně novum představují v § 19 Kejřova zcela konkrétní pozorování o pravomoci Prahy nad Kutnou Horou v první době, kdy se toto město stalo městem husitským.

Z výsledků kapitoly o městské radě je třeba vyzvednouti zjištění, že v letech táborsko-sírotčí spolumlády nad Kutnou Horou byli zde vždy dva purkmistři. Vysvětlení Kejřovo je velmi pravděpodobné. Navrhoval bych, aby se uvážilo, do jaké míry je věc v souvislosti s tím, že v téže době byli v Kutné Hoře výjimečně i dva mincmistři, jak Kejř ukázal na jiném místě. Vůbec obsahuje Kejřova práce řadu podnětů k dalšímu bádání. Tak v pozn. 31, § 11 je dobrý podnět ke zpracování městského práva kutnohorského na základě zachovaných a nevyužitých dosud rukopisných pramenů (Strahov DD V 50, DG IV 29, k tomu Čelakovský, O právech městských M. Briekčího, 1881). Exkurs o městských knihách (§ 11) obsahuje cenné informace o úřední technice městských úřadů 15. století u nás. Je i dobrou ukázkou, jak lze získati nové poznatky kombinací poznatků již známých a jejich odborným srovnáváním a výkladem (existence příručních písařských protokolů). Obsahuje i významné podněty editorské a jiné. Její těžiště tvoří jednak rozbor tak zvaného Liber hereditatum antiquus, jednak rekonstrukce, někdy až eskamotérská, avšak metodicky naprosto bezvadná, jiných knih Kutné Hory, v níž autor projevuje obzvláštní znalost rukopisů a prokazuje se jako jejich znalec, jemuž neujde žádná podrobnost důležitá pro otázky, které sleduje.

Konec konců ovšem jedním z hlavních zjevů v této Kejřově práci pozorovaných je nový růst města za vlády polních vojsk táborsko-sírotčích, růst zámožnosti nových měšťanů, vznik předpokladů pro novou sociální diferenciaci a posléze ovládnutí města husitským patriciátem, jeho odklon od radikálních směrů husitských a jeho shoda s konservativní pravíci. »Tomu vývoji,« jak praví Kejř, »nemohla zabránit ani vláda polních vojsk, uvnitř nichž rovněž probíhaly konflikty různých skupin, jež oslabovaly jejich pevnost a soudržnost.«

Závěrem lze říci, že v Kejřově knize dostává se nám zdroje poznatků cenných svou původností a spolehlivostí a v neposlední řadě i tím, že tu vznikl celkový obraz institucí z jednoho důležitého města a z jednoho důležitého období. Jako typický příklad uveďme paragrafy o reálných břemenech a vůbec o nemovitostním právu kutnohorském. Jest jen litovat, že v materiálu, který měl autor k dispozici, není téměř vůbec zastoupeno právo trestní, které by obraz kompletisovalo. Je téměř jisté, že konkrétní dílčí poznatky, jejichž pestrý soubor, ba přímo soustavu Kejř ve svém díle podává, budou patřit k základnímu fondu, z něhož česká a slovenská právní historie budou trvale čerpat pro kapitoly o právních vztazích v našich městech rozvíteného středověku a v období husitského revolučního hnutí zvláště.

Václav Vaněček